

“อยากลืมแต่กลับจำ”: เรื่องเล่า ความทรงจำ และชะตากรรม สมัยปฏิรูปที่ดินของผู้หญิงเวียดนาม (คนหนึ่ง)¹

“Wanting to Forget, but Remembering”:

Narrative, Memory, Fate of one Vietnamese Woman
during Land Reform

ศิปกิจ ตั๊บบักฎา² / Silapakit Teekantikun

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสะท้อนผลพวงของนโยบายปฏิรูปที่ดินในเวียดนามเหนือ ซึ่งดำเนินการโดยพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามในต้นทศวรรษที่ 1950s โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสารและเรื่องเล่าของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่ง บทความนำเสนอว่า กลุ่มคนที่ได้ประโยชน์จากนโยบายดังกล่าวก็คือชาวนายากจนและชาวนาไร้ที่ดินทำกิน แต่สำหรับกลุ่มคนที่ถูกประทับตราให้เป็น “เจ้าที่ดิน” (dia chu) โดยเฉพาะการประทับตราอย่างไม่ยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน พวกเขาเหล่านั้นต้องกลายมาเป็น “เหยื่อ” ของปฏิบัติการตามนโยบายดังกล่าว และผลของการถูกประทับตราดังกล่าว ทำให้พวกเขาเหล่านั้นต้อง ถูกกล่าวโทษ (to cao) จากชาวนายากจน ซึ่งมีทั้งการใส่ร้ายป้ายสีและกล่าวเกินจริง ในที่สุดจึงนำไปสู่การถูกยึดที่ดินและทรัพย์สินทั้งหมด เมื่อต้องตกเป็นผู้สิ้นเนื้อประดาตัวและไม่มีแม้อาหารจะประทังชีวิต พวกเขาก็ต้องดิ้นรนทุกวิถีทางทั้งขอทาน รับจ้าง และเด็กรับใช้ เพียงเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดไปวันๆ หนึ่งเท่านั้น และนั่นก็คือชะตากรรมที่พวกเขาได้รับเพียงเพราะถูกประทับตราว่าเป็น “เจ้าที่ดิน”

คำสำคัญ: พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ชาวนาเวียดนาม ปฏิรูปที่ดิน เจ้าที่ดิน

Abstract

This article reflects on the consequences of the land reform policy in Vietnam run by the Communist Party in the early 1950s. Based on the information from

¹ บทความนี้ได้รับทุนสนับสนุนการเขียนบทความจากศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² อาจารย์ประจำหลักสูตรพัฒนาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

documents and the story of one key informant, it argues that the people who benefitted from the policy were poor and landless peasants. At the same time, those who were labeled “landlords” (*dia chu*) by the land reform committee became victims of the policy under which they were unfairly punished (*to cao*), causing them to become poor farmers whose land and property were confiscated. They became penniless, without even food to sustain them, and they had to get by as beggars, laborers, and servants just to survive from day to day.

Keywords: Communist Party of Vietnam, Vietnamese peasant, land reform, landlord

บทนำ

เวียดนามเหนือรัฐชาติสมัยใหม่ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ได้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินในหลายช่วงเวลาด้วยกัน คือ (1) ช่วงต้นทศวรรษ 1950s ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการโค่นล้มระบบศักดินา โดยเน้นไปที่การทำลายระบบเจ้าที่ดิน และนำที่ดินมาจัดสรรให้ชาวนาไร่ที่ดินทำกิน³ (2) ช่วงปลายทศวรรษ 1950s เป็นช่วงของการปฏิรูปที่ดินในลักษณะ “นารวม” ผ่านรูปแบบสหกรณ์ คือ ชาวนาทุกคนต้องเป็นสมาชิกสหกรณ์ ร่วมกันทำการผลิต และได้รับส่วนแบ่งหลังฤดูเก็บเกี่ยว (3) ช่วงปลายทศวรรษ 1970s หรือหลังการรวมประเทศเวียดนามจากชัยชนะของเวียดนามเหนือที่มีต่อเวียดนามใต้ จึงเป็นการปฏิรูปที่ดินในลักษณะ “นารวม” ทั้งประเทศ (4) ช่วงปลายทศวรรษ 1980s หรือยุคเศรษฐกิจการตลาด รัฐหันมาปฏิรูปที่ดินโดยยินยอมให้เอกชนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดของยุค “นารวม” ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นรูปแบบการผลิตทางการเกษตรที่พรรคฯ หวังจะนำพาสังคมเวียดนามไปสู่สังคมนิยมคอมมิวนิสต์

การปฏิรูปที่ดินในเวียดนามเหนือในช่วงต้นทศวรรษ 1950s ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทั้งในเชิงโครงสร้างทางสังคมและวิถีชีวิต

³ ในเวลาเดียวกัน คือต้นทศวรรษที่ 1950s เวียดนามใต้ภายใต้การนำของประธานาธิบดีโงดิ่งเลียม (1955-1963) ได้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในบทความนี้ขอเสนอเฉพาะการปฏิรูปที่ดินในบริบทของเวียดนามเหนือเท่านั้น

ประจำวันของคนเวียดนามเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้คนในชนบทที่ได้รับการประทับตราจากรัฐว่าเป็น “เจ้าที่ดิน” (dia chu) ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของระบอบการปกครองใหม่ที่ต้องการโค่นล้ม เพราะเชื่อว่าการที่สามารถโค่นล้ม “เจ้าที่ดิน” ลงได้ก็เท่ากับว่าสามารถโค่นล้มระบบศักดินาที่ผูกขาดการปกครองเวียดนามมาอย่างยาวนานลงได้เช่นกัน จึงนำไปสู่คำถามที่ว่า กลุ่มคนที่ได้รับการประทับตราว่าเป็น “เจ้าที่ดิน” ต้องเผชิญชะตากรรมอย่างไรบ้างในช่วงเวลาดังกล่าว?

บทความนี้ต้องการนำเสนอเรื่องราวปฏิบัติการการปฏิรูปที่ดินในบริบทของเวียดนามเหนือ และชะตากรรมของผู้ที่ถูกประทับตราว่าเป็น “เจ้าที่ดิน” ในสังคมหมู่บ้านชนบทของเวียดนามเหนือ (สมัยนั้น) ในยุคการปฏิรูปที่ดินช่วงต้นทศวรรษ 1950s โดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร รวมทั้งเรื่องเล่าและความทรงจำของผู้ให้ข้อมูลหลักคนหนึ่ง ซึ่งเป็นลูกสาวของอดีตผู้ถูกประทับตราว่าเป็น “เจ้าที่ดิน” ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของจังหวัดแทงฮัว (Thanh Hoa)

การถือครองที่ดินก่อนการปฏิรูปที่ดินของพรรคฯ

ระบบการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินในเวียดนามภายใต้ระบอบศักดินาสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) ที่ดินที่อยู่ภายใต้การถือครองของราชสำนักหรือ “ที่หลวง” (ruong dat cong cua Nha nuoc) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ดินที่ราชสำนักใช้ในกิจการบ้านเมืองต่างๆ เช่น ที่ดินเพื่องานเทศกาล ที่ดินเพื่องานก่อสร้าง ที่ดินเพื่องานการทหาร ที่นาหลวง ฯลฯ (2) ที่ดินภายใต้การถือครองของชุมชนหมู่บ้าน (ruong dat cong lang xa) ซึ่งเป็นที่ดินที่จัดสรรไว้เพื่อกิจการสาธารณะของหมู่บ้าน (cong dien) เช่น ที่นาของหมู่บ้าน ที่นาของศาลเจ้า ฯลฯ (3) ที่ดินที่อยู่ภายใต้การถือครองของส่วนบุคคล (ruong dat tu) เช่น ที่ดินของขุนนางที่ได้รับพระราชทานจากกษัตริย์ ที่ดินของเจ้าที่ดิน ที่ดินที่บุคคลบุกเบิกขึ้นใหม่ ที่นาของตระกูล ที่นาของวัด ที่นาของชาวนารายย่อย ฯลฯ ซึ่งการถือครองและการใช้ประโยชน์ในที่ดินใน 2 ประเภทหลังนี้ต้องเสียภาษี (nop thue) ให้กับราชสำนัก (Lam Quang Huyen, 2007: 34-40)

เมื่อเวียดนามตกเป็นประเทศอาณานิคมของฝรั่งเศส (ค.ศ. 1884-1945) ระบบการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินที่เคยตกอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของราชสำนัก ก็เปลี่ยนแปลงมาสู่การควบคุมดูแลโดยตรงจากเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส โดยมีนโยบายให้เอกชนมีสิทธิถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสมบูรณ์ เพื่อจะได้นำมาต่อการควบคุมดูแลและการเรียกเก็บภาษี (Mellac, 2011: 152) นอกจากนี้เจ้าอาณานิคมฝรั่งเศส ยังส่งเสริมให้คนของตนลงทุนทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดใหญ่หรือที่เรียกว่า “นิคมเกษตรกรรม” (don dien) ซึ่งในปี ค.ศ. 1890 มีจำนวนทั้งสิ้น 126 แห่ง โดยหนึ่งในเขตภาคเหนือ (Bac Ky) มีจำนวน 3,068 เฮกตาร์ เขตภาคกลาง (Trung Ky) มีจำนวน 3,484 เฮกตาร์ และในเขตภาคใต้ (Nam Ky) มีจำนวน 4,346 เฮกตาร์ ต่อมาการถือครองที่ดินโดยคนสัญชาติฝรั่งเศสก็มีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ช่วงเวลาระหว่างปี ค.ศ. 1890 ถึง 1900 มีการถือครองที่ดินเป็นจำนวน 320,000 เฮกตาร์ในการเพาะปลูกข้าวและยางพารา และตั้งแต่ปี ค.ศ. 1907 เป็นต้นมา คนสัญชาติฝรั่งเศสได้ขยายพื้นที่ “นิคมเกษตรกรรม” เพิ่มมากขึ้นทั้งในเขตภาคใต้และภาคเหนือ เช่น ในเขตจังหวัดเซินตัย (Son Tay) บักชาง (Bac Giang) และถายเหวียน (Thai Nguyen) ดังนั้นเมื่อถึงปี ค.ศ. 1930 คนสัญชาติฝรั่งเศสได้มีการครอบครองที่ดินในเวียดนามรวมทั้งสิ้น 1,025,000 เฮกตาร์ และเฉพาะ “นิคมเกษตรกรรม” ที่ปลูกยางพารามีเนื้อที่รวมกันจำนวน 706,000 เฮกตาร์ ซึ่งคิดเป็นพื้นที่ 1 ใน 4 ของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมดของเวียดนาม (My Opera, 2009)

ตามตัวเลขการถือครองที่ดินที่เป็นที่นาในปี ค.ศ. 1930 ระบุว่า เจ้าของที่นา (chu ruong) ที่ถือครองที่นาในเนื้อที่น้อยกว่า 5 เฮกตาร์ มีจำนวนทั้งหมด 1,776,200 ราย คิดเป็นร้อยละ 94.8 ของเจ้าของที่นาทั้งหมด โดยมีเนื้อที่ถือครองรวมกันทั้งหมด 1,225,000 เฮกตาร์ ส่วนเจ้าที่นาที่ถือครองที่นาตั้งแต่ 5 เฮกตาร์ถึง 50 เฮกตาร์มีจำนวน 92,150 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.9 ของเจ้าของที่นาทั้งหมด โดยมีเนื้อที่ถือครองรวมกันทั้งหมด 1,210,000 เฮกตาร์ และเจ้าที่นาที่ถือครองที่นาตั้งแต่ 50 เฮกตาร์ขึ้นไปมีจำนวน 6,530 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.3 ของเจ้าของที่นาทั้งหมด โดยมีเนื้อที่ถือครองรวมกันทั้งหมด 1,355,000 เฮกตาร์ นอกจากนี้ยังเป็นส่วนของ

นารวม (ruong cong) อีก 510,000 เฮกตาร์ เมื่อเปรียบเทียบการถือครองที่นา ระหว่างภาคต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าในเขตภาคใต้มีเจ้าหน้าที่ถือครองที่นาตั้งแต่ 5 เฮกตาร์ ขึ้นไปมีอยู่เป็นจำนวนมาก สำหรับผู้ที่ถือครองตั้งแต่ 5 เฮกตาร์ ถึง 50 เฮกตาร์มีจำนวน 65,700 รายจากทั้งหมด 92,150 ราย และถือครองตั้งแต่ 50 เฮกตาร์ขึ้นไปมีจำนวน 6,300 รายจากทั้งหมด 6,530 ราย และในจำนวนชาวนา ที่มีอยู่ 4,000,000 รายโดยประมาณ จะมีแค่ 1,874,880 รายเท่านั้นที่มีที่นาเป็นของตนเอง ดังนั้นจากตัวเลขการถือครองที่ดินที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าที่นา ส่วนใหญ่อยู่ในการครอบครองของคนจำนวนน้อยเท่านั้น (Lam Quang Huyen, 2007: 348-349)

“ชาวนาต้องมีที่นาเป็นของตนเอง”: นโยบายปฏิรูปที่ดินของพรรคฯ ช่วงต้นทศวรรษ 1950s

“ชาวนาต้องมีที่นาเป็นของตนเอง” (nguai cay co ruong) เป็นนโยบาย และแนวทางในการสร้างฐานมวลชนของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามมาตั้งแต่ก่อตั้ง พรรค โดยเฉพาะกับกลุ่มชาวนายากจนและไร้ที่ดินทำกิน ดังนั้นภายหลังจาก ประกาศเอกราชจากฝรั่งเศสและจัดตั้งรัฐบาลของโฮจิมิน (Ho Chi Minh) ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1945⁴ รัฐเวียดนามเหนือได้มีความพยายามดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ในหลายรูปแบบ เช่น ประกาศลดค่าเช่าที่นาลง 25% (sac lenh giam to 25%) ในวันที่ 20 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ประกาศลดค่าเช่าที่นาลง 20 % และยกเว้นการเก็บ ภาษีในเขตพื้นที่ประสบอุทกภัย ในวันที่ 26 ตุลาคม ค.ศ. 1945 ต่อมาพรรคฯ ได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปที่ดินในภาวะสงคราม หลังผ่านการประชุมใหญ่พรรคฯ ครั้งที่ 2 ในวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1948 ขึ้นดังนี้ (1) ต้องลดค่าเช่านาลง 25 % (2) ต้องยกเลิกการเสียค่าเช่าอื่นๆ จากการเช่านา เช่น ค่าลงเกี่ยวข้าว (thue trinh

⁴ หลังจากประกาศเอกราช รัฐบาลภายใต้การนำของโฮจิมิน ต้องลี้ภัยออกจากเมืองหลวงฮานอย ไปตั้งฐานบริหารราชการในเขตที่เรียกว่า “เวียดบัก” (Khu tu tri Viet Bac) เพราะฝรั่งเศสได้หวนกลับมา หวังยึดครองเวียดนามอีกครั้งหนึ่ง หลังจากปล่อยให้ญี่ปุ่นครอบครองเวียดนามระยะสั้นๆ ในช่วง สงครามโลกครั้งที่สอง

giat) ค่าหัวของควาย (thue dau trau) (3) นำที่นาของพวกทรยศ (bon phan quoc) มาแจกจ่ายให้กับชาวนายากจน ฯลฯ (Lam Quang Huyen, 2007: 56-57) ซึ่งประกาศต่าง ๆ ที่ออกมาจากรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวมีผลบังคับใช้ในบางพื้นที่ที่พรรคฯ ควบคุมได้เท่านั้น เพราะในอีกหลายพื้นที่ยังคงอยู่ในการควบคุมของฝรั่งเศส

กล่าวได้ว่า ประกาศคำสั่งของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ เลขที่ 149-SL ลงวันที่ 12 เมษายน ค.ศ. 1953 คือจุดเปลี่ยนสำคัญในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินอย่างจริงจังในเวียดนามเหนือของพรรคฯ ช่วงต้นทศวรรษ 1950s โดยเนื้อหาของคำสั่งดังกล่าวเน้นไปที่การให้เจ้าที่ดินลดค่าเช่านา สิทธิของผู้เช่านา ยกเลิกหนี้ของชาวนายืดที่ดินของพวกฝรั่งเศส (thuc dan Phap) พวกฝักใฝ่ฝรั่งเศส (Viet gian) และพวกฝ่ายตรงข้าม (phan dong) แล้วนำมาจัดสรรให้ชาวนาที่ไม่มีที่นาหรือมีที่นาลน้อย การแบ่งที่ดินให้ชาวนาจากที่ดินของผู้บริจาคหรือที่ดินของส่วนรวม การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่มีเจ้าของหรือเจ้าของปล่อยทิ้งร้าง (Lam Quang Huyen, 2007: 361-369) ต่อมาจากคำสั่งดังกล่าวจึงนำไปสู่การเสนอเป็นกฎหมายปฏิรูปที่ดิน (Luat cai cach ruong dat) ซึ่งผ่านการเห็นชอบและรับรองจากสภาแห่งชาติ (quoc hoi) เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ. 1953 และผ่านการลงนามรับรองจากประธานาธิบดีโฮจิมินห์เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม ค.ศ. 1953 (Lam Quang Huyen, 2007: 64) โดยเนื้อหาของกฎหมายประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้ (1) การยึดทรัพย์สินของพวกฝรั่งเศส พวกมหาอำนาจผู้รุกรานชาติอื่น พวกเจ้าที่ดินที่ฝักใฝ่ฝรั่งเศส พวกฝ่ายตรงข้าม และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในระบอบเก่าที่เอารัดเอาเปรียบชาวบ้าน (cuong hao gian ac) นอกจากนี้ยังมีการยึดที่ดินที่มีลักษณะเป็นนารวม เช่น ที่นาของตระกูล และที่นาของศาสนาต่าง ๆ (2) เมื่อยึดทรัพย์สินมาได้แล้วให้ทำการจัดสรรให้ชาวนาที่ไม่มีที่นาหรือมีที่นาลน้อย และกลุ่มคนยากจนอื่น ๆ ในชนบท รวมทั้งให้จัดสรรที่ดินบางส่วนให้กับศาสนาต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อการประกอบกิจกรรมทางศาสนา ส่วนกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของผู้ที่ได้รับการจัดสรร ซึ่งสามารถแบ่งให้ลูกหลาน จำนอง ขาย หรือให้ได้ (3) ให้จัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินระดับชาติ ภาค และจังหวัด ทำหน้าที่กำกับดูแลและปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมายปฏิรูป

ที่ดิน ส่วนในระดับตำบลให้ที่ประชุมตัวแทนชาวนาของตำบล และให้คณะกรรมการบริหารกลุ่มเกษตรกรประจำตำบลเป็นผู้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินสำหรับการจัดกลุ่มชนชั้น (thanh phan giai cap) ต้องเป็นไปตามข้อบังคับตามที่รัฐบาลกำหนด และต้องได้รับการรับรองจากคณะกรรมการระดับจังหวัด (4) พื้นที่ในการบังคับใช้กฎหมายครอบคลุมทั่วประเทศ สำหรับพื้นที่ปลดปล่อย (vung tu do) ให้ทำการปฏิรูปก่อน ส่วนพื้นที่ไต่ยังไม่พร้อมให้ปฏิรูปทีหลัง ซึ่งเป้าหมายหลักของกฎหมายดังกล่าวก็เพื่อล้มล้างกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินของพวกฝรั่งเศส พวกมหาอำนาจผู้รุกรานชาติอื่น ๆ และพวกชนชั้นเจ้าที่ดินเวียดนามในระบบศักดินา อันจะนำมาซึ่งกรรมสิทธิ์ถือครองที่ดินของชาวนา (Lam Quang Huyen, 2007: 372-388)

ในความเป็นจริง แม้พรรคได้ประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้อย่างครอบคลุมทุกพื้นที่ เพราะยังคงอยู่ในสถานการณ์ของการสู้รบกับฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม พรรคได้พยายามทำการปฏิรูปที่ดินในลักษณะของการ “นาร่อง” (thi diem) ในเขตควบคุม (khu vuc kiem soat) ของตนเอง คือ เริ่มต้นในพื้นที่ 6 ตำบลของจังหวัดถายเหววเจียน (Thai Nguyen) โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1953 ถึงวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 1954 และต่อมาพรรคฯ ได้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินในอีกหลายพื้นที่ในช่วงปลายของสงคราม และครอบคลุมทั่วทั้งเวียดนามเหนือภายหลังได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาดจากฝรั่งเศส คือ ครั้งหนึ่ง ดำเนินการในพื้นที่ 47 ตำบลของจังหวัดถายเหววเจียน และในพื้นที่ 6 ตำบลของจังหวัดแทงฮว้า รวมทั้งสิ้น 53 ตำบล โดยมีระยะเวลาของการดำเนินการตั้งแต่วันที่ 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1954 ถึงวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1954 ครั้งที่สอง ดำเนินการในพื้นที่ 22 ตำบลของจังหวัดถายเหววเจียน พื้นที่ 100 ตำบลของจังหวัดฝูเถาะ (Phu Tho) พื้นที่ 22 ตำบลของจังหวัดบักซาง (Bac Giang) พื้นที่ 66 ตำบลของจังหวัดแทงฮว้า รวมทั้งสิ้น 210 ตำบล โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ. 1954 ถึงวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 1955 ครั้งที่สาม ดำเนินการในพื้นที่ 106 ตำบลของจังหวัดฝูเถาะ พื้นที่ 84 ตำบลของจังหวัดบักซาง พื้นที่ 65 ตำบลของจังหวัดหวิ่งฟู้ก (Vinh Phuc) พื้นที่ 22 ตำบลของจังหวัดเซินตัย (Son Tay) พื้นที่

115 ตำบลของจังหวัดแทงฮว และพื้นที่ 74 ตำบลของจังหวัดเหงะอาน (Nghe An) รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 466 ตำบล โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1955 ถึงวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1955 ครั้งที่สี่ ดำเนินการในพื้นที่ 17 ตำบลของจังหวัดฝูเถาะ พื้นที่ 16 ตำบลของจังหวัดบักซาง พื้นที่ 111 ตำบลของจังหวัดหวังฟูก พื้นที่ 60 ตำบลของจังหวัดบักนิง (Bac Ninh) พื้นที่ 71 ตำบลของจังหวัดเซินตัย พื้นที่ 98 ตำบลของจังหวัดห่านาม (Ha Nam) พื้นที่ 47 ตำบลของจังหวัดนิงบิ่ง (Ninh Binh) พื้นที่ 207 ตำบลของจังหวัดแทงฮว พื้นที่ 5 ตำบลของจังหวัดเหงะอาน พื้นที่ 227 ตำบลของจังหวัดห่าติง (Ha Tinh) รวมพื้นที่ทั้งหมด 850 ตำบล โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1955 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1955 ครั้งที่ห้า ดำเนินการในพื้นที่ 86 ตำบลของจังหวัดบักนิง พื้นที่ 45 ตำบลของจังหวัดนิงบิ่ง พื้นที่ 163 ตำบลของจังหวัดห่าดง (Ha Dong) พื้นที่ 171 ตำบลของจังหวัดนามดิ่ง (Nam Dinh) พื้นที่ 19 ตำบลของจังหวัดแทงฮว พื้นที่ 250 ตำบลของจังหวัดเหงะอาน พื้นที่ 6 ตำบลของจังหวัดห่าติง พื้นที่ 118 ตำบลของจังหวัดกว่างบิ่ง (Quang Binh) พื้นที่ 21 ตำบลของเขตหวิ่งลิง (Vinh Linh) พื้นที่ 217 ตำบลของจังหวัดฮ่ายเซื่อง (Hai Duong) พื้นที่ 149 ตำบลของจังหวัดฮึงเยียน (Hung Yen) พื้นที่ 294 ตำบลของจังหวัดถายบิ่ง พื้นที่ 85 ตำบลของจังหวัดเกียนอาน (Kien An) พื้นที่ 47 ตำบลของฮานอย พื้นที่ 9 ตำบลของจังหวัดฮ่ายฟอง (Hai Phong) พื้นที่ 40 ตำบลขึ้นกับฮ่งกว่าง (Hong Quang) รวมพื้นที่ทั้งหมด 1,720 ตำบล โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1955 ถึงวันที่ 30 กรกฎาคม ค.ศ. 1956 (Lam Quang Huyen, 2007: 389-390) ภายหลังจากดำเนินการปฏิรูปที่ดินเสร็จสิ้นลงในครั้งที่ 5 ได้ไม่นานนัก พรรคจึงได้ประกาศยุติการดำเนินการปฏิรูปที่ดินลงในเดือนตุลาคม ปี ค.ศ. 1956 แม้เกิดความผิดพลาดมากมายในระดับการปฏิบัติ แต่พรรคก็ยืนยันถึงความสำเร็จในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินดังกล่าว โดยเฉพาะสามารถดำเนินการโค่นล้มระบอบศักดินาในภาคเหนือลงได้ (Lam Quang Huyen, 2007: 69)

เป็นที่น่าสังเกตว่า การปฏิรูปที่ดินของพรรคทั้ง 5 ครั้งนั้น ไม่ได้มีการดำเนินการในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่สูง (mien nui phia Bac)

ที่เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่หลายกลุ่มในหลายจังหวัดทางภาคเหนือของเวียดนาม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในเขตจังหวัดลาวกาย (Lao Cai) กลุ่มชาติพันธุ์ไทในเขตจังหวัดเซินลา (Son La) กลุ่มชาติพันธุ์เมื่อง (muong) ในเขตจังหวัดฮว่าบิ่ง (Hoa Binh) ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจากทางพรรคฯ เกรงว่า หากดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ จะก่อให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานข้ามแดนไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เพราะจังหวัดเหล่านี้เป็นจังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศลาวและประเทศจีน ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวทางพรรคฯ จึงสามารถทำได้เพียง “การปฏิรูปเพื่อให้เกิดความเท่าเทียม” (thuc hien cai cach dan chu) เท่านั้น เช่น ประกาศลดค่าเช่าที่ดิน ประกาศลดดอกเบี้ยเงินกู้ ประกาศยกเลิกหนี้ ฯลฯ (Lam Quang Huyen, 2007: 111)

“การจำแนกกลุ่มชนชั้น”: ปฏิบัติการของการโค่นล้มเจ้าที่ดินในระดับหมู่บ้าน

การดำเนินการปฏิรูปที่ดินในระดับปฏิบัติการเพื่อการโค่นล้มเจ้าที่ดินนั้น พรรคฯ ได้จัดตั้งคณะทำงานกลางขึ้นมาดูแลชุดหนึ่ง⁵ (uy ban lanh dao chuong trinh cai cach ruong dat) ประกอบด้วย (1) เจื่อง จิง (Truong Chinh) เลขาธิการใหญ่พรรคฯ เป็นประธานคณะกรรมการ (2) ฮว่าง กวักเวียด (Hoang Quoc Viet) กรรมการการเมืองและกรรมการกลางบริหารพรรคฯ เป็นประธานการดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่นาร่องจังหวัดถายเหวียน (3) เลวันเลื่อง (Le Van Luong) กรรมการสำรองการเมืองและกรรมการกลางบริหารพรรคฯ เป็นประธานการดำเนินการปฏิรูปที่ดินในพื้นที่นาร่องจังหวัดแทงฮว่า เห่งฮาน และท่าติ่ง (4) โฮเวียดถั่ง (Ho Viet Thang) กรรมการกลางสำรองบริหารพรรคฯ เป็นหัวหน้าควบคุมระดับปฏิบัติการ (giam doc truc tiep dieu hanh chien dich) (Wikipedia, 2013)

⁵ คณะกรรมการชุดนี้ต้องพ้นจากตำแหน่งสำคัญในพรรคฯ ทันที หลังการประกาศยุติปฏิบัติการปฏิรูปที่ดินโดยประธานาธิบดีโฮจิมิง ในปี ค.ศ. 1956 เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อการขึ้นนำการดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากสมาชิกพรรค ถึงความผิดพลาดและล้มเหลว โดยเฉพาะในระดับปฏิบัติการ

แนวทางสำคัญในการดำเนินการโค่นล้มเจ้าที่ดินของคณะทำงานก็คือ การจำแนกกลุ่มชนชั้น (phan dinh thanh phan giai cap) ของชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) เจ้าที่ดิน (dia chu) (2) ชาวนาร่ำรวย (phu nong) (3) ชาวนาระดับกลาง (trung nong) (4) ชาวนายากจน (ban nong) (5) ชาวนาไร้ที่ดิน (co nong) นอกจากนี้ในกลุ่มชนชั้นเจ้าที่ดินยังมีการแบ่งย่อยออกเป็น 3 ประเภท คือ (1) เจ้าที่ดินโหดร้าย (dia chu gian ac) (2) เจ้าที่ดินระดับธรรมดา (dia chu thuong) (3) เจ้าที่ดินที่สนับสนุนการสู้รบของพรรค (dia chu co ung ho khang chien) (Wikipedia, 2013) ส่วนเกณฑ์ในการกำหนดว่าครอบครัวใดจัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นใดนั้น พิจารณาจากจำนวนการถือครองที่ดินและการใช้แรงงานเป็นสำคัญ โดย (1) ชนชั้น “เจ้าที่ดิน” คือชนชั้นที่ไม่ใช้แรงงานแต่มีชีวิตสุขสบาย และสร้างความร่ำรวยจากการเอาธิดเอาเปรียบชาวนาในหลากหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า การเก็บค่าเช่านา (dia to) ในอัตราสูง ให้อู๋ยืมดอกเบี้ยสูง (no lai) การกดค่าแรงในการทำงาน (boc lot nhan cong) ฯลฯ (2) ชนชั้น “ชาวนาร่ำรวย” ซึ่งหากเปรียบเทียบกันในกลุ่มชาวนาทั่วไปแล้ว จัดเป็นชนชั้นที่มีการถือครองที่ดินมากที่สุด โดยปกติหากพิจารณาเป็นรายบุคคล ชาวนาร่ำรวยจะมีที่ดินมากกว่าชาวนาระดับกลาง 3 เท่าและมากกว่าชาวนายากจน 9 เท่า นอกจากนี้ที่นาของชาวนาร่ำรวยมักเป็น “นาดี” (ruong tot) และอยู่ใกล้หมู่บ้าน (ruong gan) ชนชั้นชาวนาร่ำรวยจะลงแรงในการผลิตเองและมักไม่ถูกเอาเปรียบ อย่างไรก็ตาม ยังจัดว่าเป็นชนชั้นเอาเปรียบส่วนหนึ่งด้วย โดยเฉพาะการกดค่าแรง (boc lot nhan cong thue muon) (3) ชนชั้น “ชาวนาระดับกลาง” คือชนชั้นที่มีจำนวนที่นาเพียงพอสำหรับทำการเพาะปลูกและสามารถเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวแบบพออยู่พอกินได้ ซึ่งเป็นกลุ่มชนชั้นเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนประชากรในชนบท อย่างไรก็ตาม หากต้องประสบกับภัยธรรมชาติที่ทำให้พืชผลเสียหาย ก็สร้างความลำบากขาดแคลนขึ้นได้ (4) ชนชั้น “ชาวนายากจน” คือชนชั้นที่มีจำนวนที่นาล้นเกินไม่พอเลี้ยงครอบครัว ซึ่งส่วนหนึ่งเดิมเป็นชนชั้น “ชาวนาระดับกลาง” แต่เลื่อนชั้นลงจากภาวะหนี้สิน (5) ชนชั้น “ชาวนาไร้ที่ดิน” คือชนชั้นที่ไม่มีที่ดินเลยหรือมีก็น้อยมากไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพ ส่วนใหญ่ชนชั้นนี้มักเป็นแรงงานติด

ที่ดินของเจ้าที่ดินหรือเป็นแรงงานรับจ้างให้กับชาวนารำรวย (Lam Quang Huyen, 2007: 42-44)

สำหรับปฏิบัติการของการดำเนินการจำแนกกลุ่มชนชั้นในระดับหมู่บ้าน พรรคฯ เริ่มต้นโดยการจัดส่งเจ้าหน้าที่ (can bo) หรือที่รู้จักกันในชื่อ “คณะปฏิรูปที่ดิน”⁶ (doi cai cach ruong dat) ลงไปยังหมู่บ้านต่างๆ พร้อมมอบหลักการปฏิบัติงานโดยให้อาศัยชาวนายากจน (ban nong) และชาวนาไร่ที่ทำกิน (co nong) เป็นฐาน เป็นมิตรที่ดีกับชาวนาระดับกลาง สร้างเครือข่ายกับชาวนารำรวย โคนล้ม เจ้าที่ดินผู้ทรยศและใช้อำนาจกดขี่อย่างทารุณโหดร้าย (Dua han vao ban co nong, doan ket chat che voi trung nong, lien hiep phu nong, danh do dia chu Viet gian phan dong va cuong hao gian ac) จากนั้นให้เจ้าหน้าที่ในคณะปฏิรูปที่ดิน แยกย้ายกันไปอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวนายากจนและไร่ที่ทำกิน ตามนโยบาย “3 ร่วม” คือ ร่วมกิน (cung an) ร่วมอาศัย (cung o) ร่วมทำงาน (cung lam) โดยมี จุดประสงค์สำคัญ 3 ประการคือ *ประการแรก* เพื่อจำแนกกลุ่มชนชั้นในหมู่บ้าน *ประการที่สอง* เพื่อสร้างฐานมวลชน (phat dong quan chung) โดยการโน้มน้าวให้ ชาวนายากจนเข้าใจว่า เจ้าที่ดินคือตัวการสำคัญที่ทำให้ชาวนาต้องประสบกับความทุกข์ยากลำเค็ญในชีวิตและทำให้สังคมเวียดนามเกิดปัญหา (tham ngheo hoi kho) *ประการที่สาม* เพื่อสร้างเครือข่ายพรรคในระดับหมู่บ้านและช่วยเจ้าหน้าที่ในการ ดำเนินการปฏิรูป (Malarney, 2002: 29) กรณีหมู่บ้าน “เดอ” (หมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชานเมืองฮานอย) เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินส่วนใหญ่เป็นคนมาจากจังหวัดแทงฮว่าและ เห่งอะอาน เริ่มลงไปดำเนินงานปฏิรูปที่ดินในหมู่บ้านตั้งแต่ช่วงประมาณเดือน พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 1955 จนถึงเดือนมิถุนายน ปี ค.ศ. 1956 โดยช่วงแรกเจ้าหน้าที่ ไปอาศัยรวมกันอยู่ที่ศาลเจ้า (dinh) ประจำหมู่บ้าน จากนั้นจึงแยกย้ายกันไปอยู่ตาม บ้านของครอบครัวชาวนายากจนอีกระยะเวลาหนึ่ง และเริ่มต้นทำหน้าที่จำแนก ชนชั้น (phan loai giai cap) ซึ่งเน้นไปที่ชนชั้นเจ้าที่ดิน โดยชาวบ้านในหมู่บ้าน

⁶ เจ้าหน้าที่ของพรรคฯ ที่เข้าร่วมในปฏิบัติการปฏิรูปที่ดินทั่วทั้งเวียดนามเหนือมีจำนวนทั้งสิ้น 48,818 คน โดยทุกคนต้องผ่านการอบรมจากพรรคฯ เพื่อให้แน่ใจว่าเข้าใจแนวทาง การปฏิรูปที่ดินที่ถูกต้อง โดยเฉพาะแนวความคิด “ต้องขุดรากถอนโคนพวกปัญญาชนศักดินา (Tri), คนรำรวย (Phu), เจ้าที่ดิน (dia), ข้าราชการศักดินา (Hao)” (Tri, Phu, Dia, Hao dao tan goc troc tan re) (Wikipedia, 2013)

ถูกจำแนกชนชั้นออกเป็น “เจ้าที่ดิน” “ชาวนาร่ำรวย” “ชาวนาระดับกลาง” “ชาวนายากจนหรือชาวนาไร้ที่ดิน” และ “ผู้ใช้แรงงานอื่นๆ” (Kleinen, 2007: 126-127)

การจำแนกชนชั้น โดยเฉพาะเกณฑ์ร้อยละที่พรรคกำหนดว่า แต่ละหมู่บ้านจะต้องมี “เจ้าที่ดิน” ร้อยละ 5 ของจำนวนคนทั้งหมดในหมู่บ้าน ได้ก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งความกลัวขึ้นทั่วไปในหมู่บ้านและความกังวลที่แพร่กระจายไปยังครอบครัวต่างๆ ยกเว้นครอบครัวชาวนายากจน เพราะไม่มั่นใจว่าครอบครัวตนเองจะถูกจัดให้อยู่ในชนชั้นใด หากตกอยู่ในชนชั้นเจ้าที่ดินที่ถูกตีตราว่าเป็น “เจ้าที่ดินผู้ทรยศและและใช้อำนาจกดขี่อย่างทารุณโหดร้าย” อาจต้องโทษประหาร เพราะถือว่าเป็นชนชั้นที่ “ติดหนี้เลือดประชาชน” (no mau nhan dan) ส่วนชนชั้นชาวนาร่ำรวยและชาวนาระดับกลางไม่ต้องโทษจำคุก ยกเว้นว่าเป็นสมาชิกของพรรค ผู้นำนิยมชาติเวียดนาม (dang vien Viet Nam quoc dan dang) ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งถูกปฏิบัติเสมือนหนึ่งผู้ที่กดขี่ขูดรีดประชาชน ดังนั้นทำให้ครอบครัวเหล่านี้ไม่กล้าออกไปไหน ในช่วงเวลาของการจำแนกชนชั้น เพราะกลัวว่าครอบครัวชาวนายากจนที่เป็นมวลชนของคณะปฏิรูปที่ดิน (gia dinh cot can) จะซักถามประวัติและจำนวนการถือครองที่ดิน (Kleinen, 2007: 128-129) กรณีของตำบล “ทิงเหลียด” (thinh liet) (พื้นที่ชานเมืองของกรุงฮานอย) เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินได้จำแนกชนชั้นเจ้าที่ดินในตำบลรวมทั้งหมด 19 ราย โดยแบ่งเป็นเจ้าที่ดินธรรมดา 10 ราย เจ้าที่ดินใช้อำนาจกดขี่อย่างทารุณโหดร้าย 4 ราย และ 1 ใน 4 รายยังถูกจำแนกว่าเป็นเจ้าที่ดินที่ติดหนี้เลือดประชาชน ผู้จัดการดูแลที่ดินให้เจ้าที่ดิน (dia chu quan ly) 3 ราย ส่วนอีก 2 รายเป็นเจ้าที่ดินผู้ทรยศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ระดับหมู่บ้านในระบอบเก่าหรือเคยทำงานให้กับฝรั่งเศส (Malarney, 2002: 30)

ภายหลังการยกเลิกปฏิบัติการจำแนกชนชั้นในระดับหมู่บ้าน ทำให้สถานการณ์ของผู้ที่เคยได้รับการจำแนกให้อยู่ในชนชั้นเจ้าที่ดินหลายคนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เพราะได้รับการจำแนกใหม่ให้อยู่ในชนชั้นชาวนาระดับกลาง อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาของการปฏิบัติการปฏิรูปที่ดินที่ผ่านมา ได้มีผู้คนเป็นจำนวนมากที่ต้องสังเวยปฏิบัติการดังกล่าว และถูกจำแนกชนชั้นอย่าง

ไม่ยุติธรรม (bi xu oan) จนนำไปสู่การต้องโทษประหารชีวิตหรือจำคุก ซึ่งปัจจุบันยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ถึงจำนวนตัวเลขที่แน่นอนของผู้ที่เสียชีวิตจากการปฏิรูปที่ดิน โดยเอกสารของตะวันตกคาดการณ์ว่าจำนวนผู้เสียชีวิตอาจอยู่ระหว่าง 50,000 ถึง 100,000 คน บางแหล่งระบุยอดผู้เสียชีวิตสูงถึง 675,000 คน ซึ่งตัวเลขเหล่านี้ อาจมีความคลาดเคลื่อนหรือไม่ตรงกับความเป็นจริง เพราะในเวลาต่อมาหลายคนได้รับการลดโทษ เหลือเพียงการไปใช้แรงงาน (bi di cai tao lao dong) เท่านั้น (Kleinen, 2007: 125)

“การประชุมกล่าวโทษ” (dau to): ปฏิบัติการของการรื้อถอนโครงสร้างสังคม (ศักดิ์นา) ในหมู่บ้าน

การประชุมกล่าวโทษผู้ที่ได้รับการจำแนกให้อยู่ในชนชั้นเจ้าที่ดิน หรือศัตรูผู้ขัดขวางการปฏิวัติของพรรค เป็นอีกมาตรการหนึ่งของพรรคในการสร้างความชอบธรรมในการดำเนินการยึดที่ดิน และทรัพย์สินของผู้ถูกกล่าวโทษมาจัดสรรให้กับชาวนายากจน รวมทั้งมีความชอบธรรมในการตัดสินประหารชีวิตและลงโทษจำคุกกลุ่มคนเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อการรื้อถอนโครงสร้างอำนาจเก่าและความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งกระบวนการของการประชุมกล่าวโทษจะดำเนินการโดยคณะปฏิรูปที่ดิน และจัดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ สำหรับขั้นตอนการกล่าวโทษจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงสาเหตุของปัญหาสังคมเวียดนามที่เกิดจากระบบการกดขี่ขูดรีดประชาชนของเจ้าที่ดินโดยคณะปฏิรูปที่ดิน เพื่อเป็นการเปิดการประชุมกล่าวโทษ จากนั้นเจ้าที่ดินจะถูกนำตัวมายืนท่ามกลางวงล้อมของชาวบ้าน และพร้อมให้ชาวนายากจนหรือผู้ที่ถูกกดขี่ขูดรีดกล่าวโทษ ซึ่งระยะเวลาของกระบวนการกล่าวโทษขึ้นอยู่กับโทษหนักหรือเบาของเจ้าที่ดินคนนั้นๆ บางคนอาจใช้เวลาทั้งวันหรือทั้งวันทั้งคืน (Malarney, 2002: 34-35)

ปฏิบัติการของการประชุมกล่าวโทษ นอกจากจะทำให้เจ้าที่ดินต้องโทษประหาร จำคุกและตกอยู่ในสภาพสิ้นเนื้อประดาตัวแล้ว ยังส่งผลให้ระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวต้องล่มสลายลงอีกด้วย โดยเฉพาะกรณีที่ลูกต้องกล่าวโทษผู้เป็นพ่อหรือแม่ ลูกสะใภ้ต้องกล่าวโทษพ่อแม่ของสามี ลูกเขยต้องกล่าวโทษผู้เป็นพ่อตา

แม่ยาย ภรรยาต้องกล่าวโทษสามี พี่น้องต้องกล่าวโทษซึ่งกันและกัน ลูกศิษย์ต้องกล่าวโทษอาจารย์ ฯลฯ ซึ่งถือว่าเป็นการผิดจารีตหรือธรรมเนียม ที่เคยยึดถือปฏิบัติมาในระบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมเวียดนามอย่างรุนแรง นอกจากนี้การใช้สรรพนาม “มิ่ง” (may) แทนเจ้าที่ดิน และ “กู” (tao) แทนผู้ที่กล่าวโทษ โดยเฉพาะในกรณีที่ลูกเป็นผู้กล่าวโทษพ่อแม่ ทำให้หลายคนไม่อาจสู้หน้าพ่อแม่ของตนเองได้ในเวลาต่อมาและรู้สึกผิดอยู่ลึกๆ ในใจอย่างยากที่จะลบเลือน (Kleinen, 2007: 129)

ปฏิบัติการของการกล่าวโทษเจ้าที่ดิน ไม่เพียงแต่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวต้องล่มสลายลงเท่านั้น แต่ยังทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเกิดรอยร้าวอย่างรุนแรง โดยเฉพาะขบวนการผู้ที่ถูกจำแนกให้อยู่ในชนชั้นเจ้าที่ดินและถูกกล่าวโทษจากขบวนการอย่างไม่ยุติธรรม ซึ่งเป็นผลพวงมาจากนโยบาย “ร้อยละ 5” ของพรรคที่กดดันให้คณะปฏิรูปที่ดินจำต้องเพิ่มจำนวนเจ้าที่ดินในหมู่บ้านให้ได้ตามเป้าหมายดังกล่าว (kich thanh phan) หรือบางคนเรียกว่า “เจ้าที่ดินจัดสรร” (dia chu phan) และการกล่าวโทษของขบวนการในหลายกรณีเป็นการกล่าวโทษอย่าง “ใส่ร้ายป้ายสี” (to dieu/to dai hoi/to bua) เพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นการกล่าวโทษอย่าง “ใส่ร้ายป้ายสี” และเพื่อให้ตนเองได้รับการจัดสรรที่ดิน รวมถึงการได้รับแบ่งปันทรัพย์สินเงินทองที่ยึดมาจากเจ้าที่ดิน ตามคำมั่นสัญญาที่ได้รับจากคณะปฏิรูปที่ดิน ซึ่งถือเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ขบวนการเข้าร่วมกระบวนการของการกล่าวโทษดังกล่าว ดังนั้นแม้ช่วงเวลาของการปฏิรูปที่ดินได้สิ้นสุดลงไปนานแล้ว แต่บาดแผลและความเจ็บแค้นใจของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อรวมทั้งคนในครอบครัวต่อผู้ที่กล่าวโทษใส่ร้ายป้ายสีตนก็ยังคงอยู่ บางรายรุนแรงถึงขั้นไม่คบค้าสมาคมและ “ไม่เผาผี” กันเลยจนถึงปัจจุบัน (Kleinen, 2007: 131-132)

หมู่บ้านฟ่ง จังหวัดแทงฮว่า: เมื่อกระแสลมของการปฏิรูปที่ดินพัดผ่าน⁷

หมู่บ้านฟ่ง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำจู (Chu) หรือใจ (Trau) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมา (Ma) ก่อนจะไหลลงทะเลทางทิศตะวันออก และ

⁷ ข้อมูลในหัวข้อนี้ได้มาจากการสัมภาษณ์ Nguyen Thi Mai เป็นหลัก

ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดแทงฮว่าขึ้นไปทางทิศเหนือประมาณ 20 กิโลเมตร โดยมีแม่น้ำจู้ที่ไหลผ่านหมู่บ้านทางทิศใต้เป็นเส้นแบ่งธรรมชาติระหว่างเขตตัวเมืองแทงฮว่ากับเขตหมู่บ้าน การถือครองที่ดินของชาวบ้านในหมู่บ้านก่อนยุคปฏิรูปที่ดินมีอยู่เพียง 2 ลักษณะ คือ (1) ที่ดินของแต่ละบุคคล และ (2) ที่ดินของตระกูล ซึ่งมีเฉพาะที่เป็นที่นาของตระกูล (ruong ho) โดยผลประโยชน์ที่เกิดจากที่นาของตระกูลจะนำมาใช้ในการจัดพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษของตระกูล ดังนั้นบางครั้งจึงเรียกที่นาดังกล่าวว่า “นาสำหรับเช่นไหว้บรรพบุรุษ” (ruong gio) ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินในหมู่บ้านที่สำคัญมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ (1) ที่ดินที่อยู่อาศัย (2) ที่ดินที่เป็นที่นา และ (3) ที่ดินริมตลิ่งแม่น้ำจู้ (bai song Chu) ซึ่งชาวบ้านใช้สำหรับปลูกพืชล้มลุก เช่น ข้าวโพด ถั่วเขียว ผักกาด ฯลฯ

กระแสลมของการปฏิรูปที่ดินเริ่มพัดผ่านหมู่บ้านฟ่ง เมื่อชวานาร่ำรวย (phu nong) ในหมู่บ้าน 3 คน ถูกเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินดำเนินการจับกุมในช่วงปลายปี ค.ศ. 1953 ในข้อหาไม่ปฏิบัติตามนโยบายของพรรคตามประกาศคำสั่งของประธานาธิบดี (chu tich nuoc) เรื่องการลดค่าเช่าที่นา (giam to) และลดดอกเบี้ยการกู้ (giam tuc) ทั้งการกู้ที่เป็นตัวเงินและข้าวเปลือก นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินยังดำเนินการยึดที่นาและทรัพย์สินอื่นๆ เช่น บ้าน วัวควาย เครื่องมือเกษตร ฯลฯ ของชวานาร่ำรวยอีกด้วย ส่งผลให้คนในครอบครัวต้องอพยพออกจากหมู่บ้านเพื่อเดินทางลงไปยังเวียดนามใต้ (di vao Nam) ซึ่งไม่ต่างกับชาวบ้านอีกหลายครอบครัวของหมู่บ้านอื่นๆ ในเวียดนามเหนือที่ต้องเผชิญชะตากรรมอย่างเดียวกัน เพราะกลัวว่าจะโดนจับกุมและลงโทษจากฝ่ายปฏิวัติหรือเวียดมินห์ เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวฝ่ายเวียดมินห์สามารถทำการยึดครองและควบคุมพื้นที่จากฝ่ายเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสได้เพิ่มมากขึ้น ในที่สุดด้วยชัยชนะของฝ่ายเวียดมินห์เหนือเจ้าอาณานิคมฝรั่งเศสที่สมรภูมिरบ “เดียนเบียนฟู” ในปี ค.ศ. 1954 จึงนำไปสู่การยุติสงคราม และนำไปสู่การแบ่งเวียดนามออกเป็น “เวียดนามเหนือ” และ “เวียดนามใต้” โดยใช้เส้นละติจูดที่ 17 องศาเหนือเป็นเส้นแบ่งพรมแดน และจากภาวะแห่งความกลัวดังกล่าวทำให้เกิดคลื่นอพยพของผู้คนจากเวียดนามเหนือสู่เวียดนามใต้มากกว่า 800,000 คนในช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านการปกครองในเวียดนามเหนือดังกล่าว (Kleinen, 2007: 120)

คลื่นลมของการปฏิรูปที่ดินธกษเข้าใส่หมู่บ้านฟ่งอย่างรุนแรงเมื่อราวต้นปี ค.ศ. 1955 ซึ่งตรงกับช่วงปฏิบัติการของการปฏิรูปที่ดินระดับประเทศในครั้งที่ 3 คือเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1955 ถึงวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1955 โดยคณะเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินซึ่งเป็นคนนอกหมู่บ้าน ได้เดินทางเข้ามายังหมู่บ้าน และได้แยกย้ายกันไปพักอาศัยในบ้านของชาวนายากจนตาม “คุ้มบ้าน” (xom) ต่าง ๆ ที่มีอยู่ 6 คุ้มในหมู่บ้าน ซึ่งสร้างความหวาดกลัวให้กับคนในหมู่บ้านเป็นอย่างยิ่ง เพราะหมู่บ้านฟ่งได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านที่ครอบครัวส่วนใหญ่มีฐานะดี โดยสังเกตง่าย ๆ ได้จากการที่บ้านส่วนใหญ่มุงด้วยหลังคากระเบื้องอิฐ (nha mai ngoi) และในที่สุดครอบครัวชาวบ้านราว 1 ใน 3 ของครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้านได้ถูกเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินจำแนกให้อยู่ในชนชั้นเจ้าที่ดิน เฉพาะ “คุ้มแปด” (xom tam) มีทั้งหมด 11 ครอบครัวที่ถูกจำแนกให้เป็นครอบครัวเจ้าที่ดิน (gia dinh dia chu) 5 ครอบครัวเป็นชาวนาร่ำรวย 5 ครอบครัวเป็นชาวนาระดับกลาง และอีก 10 กว่าครอบครัวเป็นชาวนายากจน

หลังจากกระบวนการจำแนกชนชั้นในหมู่บ้านเสร็จสิ้นลง จึงนำไปสู่ขั้นตอนของการจัดชุมนุมกล่าวโทษเจ้าที่ดินชั้นบริเวณศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน มีอยู่กรณีหนึ่งที่เป็นที่ซบซิบนินทากันมากใน “คุ้มแปด” ก็คือกรณีหลานสาวกล่าวโทษผู้เป็นป้า (ผู้หนึ่งที่ถูกจำแนกให้เป็นเจ้าที่ดิน) ที่เลี้ยงดูตนเองมา แม้ว่าขณะนั้นได้แต่งงานออกไปอยู่บ้านสามีแล้วก็ตาม คำพูดที่หลานสาวพูดกับป้าในการชุมนุมกล่าวโทษในวันนั้นทำนองว่า “ตอนที่กู (หลานสาว) อยู่กับมึง (ป้า) มึงใช้ให้กูทำงานบ้านสารพัด ไม่ได้หยุดได้หย่อน ไม่พอใจมึงก็ดูดำ หนังสือก็ไม่ให้กูเรียน” (Nguyen Thi Mai, 2013) การพูดจาของคนที่เป็นหลานสาวต่อผู้เป็นป้าที่เลี้ยงดูตนเองมาจนมีครอบครัวเช่นนั้น ในความรู้สึกของชาวบ้านทั่วไปถือว่าหลานสาวเป็นคนที่ไม่รู้จักบุญคุณคนอื่น จึงถูกชาวบ้านซบซิบนินทามาจนถึงปัจจุบัน

ผลของปฏิบัติการของการปฏิรูปที่ดินที่เกิดขึ้น ณ หมู่บ้านฟ่ง นอกจากจะทำให้ครอบครัวของผู้ที่ถูกจำแนกชนชั้นให้เป็นเจ้าที่ดินและชาวนาร่ำรวยต้องถูกยึดที่ดินและทรัพย์สินต่าง ๆ แล้ว ยังส่งผลทำให้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้การเคารพบูชาอีกหลายแห่งต้องถูกทำลายลงด้วยเช่นกัน เป็นต้นว่า

“ฟู” (Phu) หรือศาลเจ้าสำหรับบูชาเจ้าแม่สี่โลก (Mau bon phu) ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับจัดพิธีทรงเจ้าของผู้หญิงในหมู่บ้านด้วย “ดิ่ง” (Dinh) หรือศาลเจ้าสำหรับบูชาเทพเจ้าประจำหมู่บ้าน (thanh hoang lang) “จิว” (Chua) หรือวัดพุทธนิกายมหายาน อย่างไรก็ตาม หลังจากการประกาศยกเลิกการปฏิรูปที่ดินและดำเนินการแก้ไขในสิ่งผิด (sua sai) โดยการคืนที่ดินและทรัพย์สินบางส่วนให้แก่ครอบครัวเจ้าที่ดินและชาวนาร่ำรวย (tra lai thanh phan) ในช่วงปลายปี ค.ศ. 1956 แม้สถานที่ศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้จะไม่สามารถบูรณะกลับคืนมาเหมือนเดิมได้และบางแห่งถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นโรงเรียนประถมศึกษา แต่สำหรับชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยเฉพาะครอบครัวเจ้าที่ดินและชาวนาร่ำรวย มองว่าการประกาศยกเลิกการปฏิรูปที่ดินในเวลาอันรวดเร็ว สามารถช่วยให้หลายครอบครัวรอดพ้นจากความอดอยาก เพราะหากดำเนินการต่อไปนานกว่านี้อาจทำให้มีคนตายเพิ่มมากขึ้นจากการขาดแคลนอาหาร

ครอบครัวของเหงีเยน ธิ มาย^๘: ชะตากรรมหลังถูกประทับตราให้เป็น “เจ้าที่ดิน”

ณ ช่วงเวลาก่อนที่คลื่นลมของการปฏิรูปที่ดินจะถึงโถมเข้าสู่หมู่บ้านฟงราวต้นปี ค.ศ. 1955 นั้น ครอบครัวของเหงีเยน ธิ มาย (ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่

^๘ เหงีเยน ธิ มาย เกิดเมื่อปี ค.ศ. 1944 (ปัจจุบันอายุ 69 ปี) หลังจากเติบโตมาได้เพียง 12 ปี เธอก็ต้องเผชิญกับผลพวงของการปฏิรูปที่ดินของรัฐ ซึ่งเธอเน้นย้ำว่า การคุกคามทางร่างกายยังพอทนได้แต่การคุกคามทางจิตใจนั้นแสนทรมานยิ่งนัก (uy hiep tinh than) เธอรู้สึกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ (สมัยนั้น) ต้องการให้กลุ่มคนที่ถูกประทับตราให้เป็นชนชั้น “เจ้าที่ดิน” ตายไปจากสังคม เพราะการหยิบบั้นความช่วยเหลือไม่ว่าจะเป็นเงินหรืออาหารจากญาติพี่น้องก็ถูกเจ้าหน้าที่รัฐสั่งห้าม หากฝ่าฝืนและถูกจับได้มีทั้งยึดสิ่งเหล่านั้นรวมทั้งลงโทษทุบตี ดังนั้นแม้เรื่องราวจะเกิดขึ้นและผ่านเลยมาหลายสิบปีแล้วก็ตาม แต่เธอก็ยังคงจำได้ดี โดยเฉพาะในเหตุการณ์ที่เธอมีประสบการณ์ตรง เพราะในบางเหตุการณ์ เช่น การประชุมกล่าวโทษที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของเธอ นั้นเจ้าหน้าที่รัฐไม่อนุญาตให้เด็กเข้าร่วม ส่วนข้อมูลและผู้เขียนนำมาใช้เขียนในหัวข้อนี้ก็ได้อาจจากการสัมภาษณ์เธอในช่วงเวลาทันท่วงทีที่เธอมาเยี่ยมญาติที่เมืองไทย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ในลักษณะของการขอให้เล่าให้ฟังมากกว่าการสัมภาษณ์แบบทางการ ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก เพราะผู้เขียนมีข้อจำกัดที่ไม่สามารถเดินทางไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆ ในเวียดนามได้ ดังนั้นเรื่องราวในเรื่องเล่าของเธอจึงเป็นเพียงเสียงหนึ่งจากอีกหลายร้อยหลายพันเสียงของผู้ที่ต้องตกอยู่ในชะตากรรมดังกล่าวเท่านั้น

พี่สาว และเธอ) ยังคงอยู่อาศัยในบ้านหลังเดียวกันกับครอบครัวของปู่ย่า เนื่องจากพ่อของเธอเป็นลูกชายคนโต ซึ่งตามธรรมเนียมปฏิบัติของเวียดนาม ลูกชายคนโตจะต้องอาศัยในบ้านเดิมเพื่อปรนนิบัติดูแลพ่อแม่ยามแก่ชรา ส่วนอาผู้ชายอีก 4 คนได้แยกครอบครัวออกไปหมดแล้ว แม้ยังคงอาศัยอยู่บ้านเดียวกับปู่ย่า แต่ก็เหมือนแยกครอบครัวต่างหาก เพราะทั้งสองครอบครัวไม่ได้กินอาหารร่วมกัน นอกจากนี้พ่อของเธอก็ได้รับการจัดสรรที่นา ที่สวน วัวควาย ให้ทำมาหากินดูแลครอบครัวโดยแยกต่างหากจากครอบครัวของปู่ย่า ส่วนวิถีชีวิตประจำวันของครอบครัวก็ดำเนินไปเฉกเช่นเดียวกับครอบครัวชาวนาทั่วไปคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน คือ ช่วงหน้านาที่ลงมือเพาะปลูกข้าว ด้วยสภาพภูมินิเวศของหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำทำให้สามารถเพาะปลูกข้าวได้ปีละ 2 ครั้ง โดยครั้งแรกเริ่มต้นปลูกประมาณเดือนพฤษภาคม แล้วไปเก็บเกี่ยวราวเดือนตุลาคมปีเดียวกัน (vu thang muoi) ส่วนครั้งที่สองเริ่มต้นปลูกประมาณเดือนพฤศจิกายน แล้วไปเก็บเกี่ยวราวเดือนพฤษภาคม ปีถัดไป (vu thang nam) สำหรับช่วงระหว่างรอเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว ครอบครัวได้ทำการเพาะปลูกข้าวโพด ถั่วเขียว ถั่วดำ ในที่ดินบริเวณดลิ่งริมแม่น้ำจู้ นอกจากนี้ทำการเพาะปลูกแล้ว ครอบครัวเธอยังมีการเลี้ยงหมูและเป็ดไก่ โดยทำคอกเลี้ยงอยู่มุมหนึ่งของบริเวณที่อยู่อาศัย ซึ่งอาศัยข้าวโพดที่ปลูกนำมาเลี้ยงสัตว์เหล่านี้ เนื่องจากแรงงานหลักในครอบครัวที่มีเพียงพ่อกับแม่ ทำให้ต้องว่าจ้างชายหนุ่มในหมู่บ้านคนหนึ่งมาคอยทำงานประจำในบ้าน เช่น ดูแลวัวควาย ช่วยทำนาทำสวน และว่าจ้างคนในหมู่บ้านเป็นครั้งคราวในช่วงที่ต้องเร่งเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งเธอมองว่าฐานะของครอบครัวไม่ได้ร่ำรวยเพียงแค่ออยู่พอกิน สังกัดได้จากการจัดงานแต่งงานของพี่สาวในปี ค.ศ. 1951 ซึ่งครอบครัวฝ่ายชายและฝ่ายหญิงต้องร่วมลงขันกันคนละครึ่งในการซื้อวัวมาประกอบอาหารในงานแต่งงาน นอกจากนี้ด้วยสภาพพื้นที่เพาะปลูกที่อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทำให้มีความเสี่ยงต่อการถูกน้ำท่วมอยู่เป็นประจำ เธอจำได้ว่าในปี ค.ศ. 1954 ทำนบกั้นแม่น้ำจู้และแม่น้ำม้าแตกเนื่องจากปีนั้นมีน้ำมาก น้ำในแม่น้ำทั้งสองไหลเข้ามาท่วมบ้านเรือนและที่นาที่สวน ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรของครอบครัวเธอและชาวบ้านในหมู่บ้านเสียหายหมดหลายครอบครัวต้องทำการหยิบยืมข้าวเปลือกจากญาติพี่น้อง โชคดีที่ครอบครัวเธอ

พอมิข่าวเปลือกเหลืองจาก ปีที่ผ่านมา และสมาชิกก็เหลือเพียงพ่อแม่ลูก ทำให้สามารถช่วยประทังชีวิตคนในครอบครัวไปได้

และแล้วชะตากรรมของเธอและครอบครัว ก็ต้องมีอันผันแปรไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมเวียดนามในขณะนั้น เมื่อคณะเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินเดินทางเข้ามาในหมู่บ้าน จากนั้นไม่นานผลของการจำแนกชนชั้นในหมู่บ้านก็ออกมา ปรากฏว่าครอบครัวของปู่ย่าและครอบครัวของเธอถูกจัดให้อยู่ในชนชั้น “เจ้าหน้าที่ดิน” ครอบครัวของอาผู้ชายคนที่สองรองจากพ่อของเธอถูกจัดให้เป็น “ครอบครัววัดชีชูดรีด” (gia dinh boc lot) ครอบครัวของอาผู้ชายคนที่สามได้อพยพไปยังเวียดนามใต้ ครอบครัวของอาผู้ชายคนที่สี่และห้าก็ถูกจัดให้เป็น “ครอบครัวลูกเจ้าหน้าที่ดิน” (gia dinh con dia chu) และในที่สุดเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินได้ทำการยึดทรัพย์สินทั้งหมดของครอบครัวรวมทั้งญาติของเธอ ยกเว้นเพียงครอบครัวอาผู้ชายคนที่สองที่ไม่โดนยึดบ้าน แต่ก็ได้โดนยึดที่นาและทรัพย์สินอื่นๆไปบางส่วน เธอจำได้ว่าวันนั้น เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินพาชาวบ้านที่เป็นมวลชนบุกเข้ามาภายในบ้านแล้วทำการขนเอาสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆที่มีอยู่ภายในบ้านไปจนหมด เหลือเพียงเสื้อผ้าชุดเดียวที่กำลังสวมใส่อยู่เท่านั้น ซึ่งเธอรู้สึกว่ามันต่างอะไรกับการปล้นกันกลางวันแฉกๆ (nhu cuop giua ban ngay) นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินยังบังคับให้ทุกคนในครอบครัวของเธอ และญาติที่ถูกยึดทรัพย์สินออกไปจากบ้าน แล้วให้ไปอยู่รวมกันที่บ้านของอาคนที่ห้า ซึ่งเป็นบ้านชั้นเดียวที่เรียกว่า “บ้าน 5 ห้อง” (nha 5 san) โดยห้องหับมุมด้านซ้ายเป็นของครอบครัวอาผู้ชายคนที่ห้า ถัดมาเป็นห้องสำหรับปู่ย่า ส่วนห้องตรงกลางสำหรับวางหิ้งบูชาบรรพบุรุษ ห้องถัดมาเป็นห้องของครอบครัวอาผู้ชายคนที่สี่ และห้องหับมุมด้านขวาเป็นของครอบครัวเธอ ซึ่งคับแคบมากสำหรับคน 4 ครอบครัวที่ต้องมาอยู่รวมกัน ส่วนบ้านที่ปู่ย่าและครอบครัวเธออาศัยอยู่เดิมนั้น เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินได้จัดให้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่ยากจน 3 ครอบครัว

อย่างไรก็ตาม การถูกยึดที่อยู่อาศัยของครอบครัวยังไม่รุนแรงเท่ากับการถูกยึดที่ดินทำกิน เธอจำได้ว่าราวเดือนพฤษภาคมปี ค.ศ. 1955 เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินได้นำชาวบ้านที่เป็นมวลชนเก็บเกี่ยวข้าวที่กำลังสุกจากที่นาของครอบครัวของ

เธอไปจนหมด โดยไม่สนใจว่าครอบครัวของเธอจะมีชีวิตอยู่รอดได้อย่างไร ความรู้สึกเธอในตอนนั้น เหมือนกับว่าพวกเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินต้องการให้ครอบครัวของเธอตายไปให้หมดได้ยิ่งดี เมื่อต้องตกอยู่ในภาวะเข้าตาจน เพราะญาติพี่น้องของครอบครัวเธอไม่มีใครสามารถช่วยเหลือใครได้ ดังนั้นทุกคนจำต้องดิ้นรนเอาตัวรอดไปให้ได้ โดยพ่อแม่ของเธอแอบไปยังที่นาที่เคยเป็นของครอบครัวด้วยความหวังว่าน่าจะมีเพชรรวงข้าวตกหล่นอยู่ตามท้องนา ซึ่งก็ไม่ผิดหวัง เพราะสามารถเก็บหาได้บ้าง แต่เนื่องจากเครื่องครีวที่ใช้หุงหาอาหารโดนยึดไปหมด และข้าวเปลือกที่ได้มาก็มีจำนวนไม่มาก พ่อแม่ของเธอทำได้เพียงเอาไปตำจนละเอียดกับครกหินสำหรับตีข้าวของครอบครัวที่เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินขนไปวางไว้ริมถนนกลางหมู่บ้าน แล้วเอาใส่กระถางรูปที่ใช้เช่นไหบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นทรัพย์สินเพียงชิ้นเดียวที่ไม่โดนขนเอาไป เมื่อถึงเวลากินพ่อแม่ลูกก็นั่งล้อมกระถางรูปใบนั้น โดยนำเอาใบฝรั่งมาตัดข้าวเปลือกที่ตำละเอียดกินแทนช้อน ทุกคนในครอบครัวนั่งกินกันอย่างขมขื่น เพราะหากไม่กินก็ไม่มีอะไรตักถึงท้อง ฉะนั้นต้องกัดฟันกินเข้าไปเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด

การตกอยู่ในสภาพที่ไม่มีอะไรกินเช่นนั้น ทำให้ทุกคนในครอบครัวของเธอ และญาติคนอื่น ๆ ต้องดิ้นรนชวนหาหนทางเพื่อให้มีอาหารมาประทังชีวิต พ่อของเธอต้องออกไปรับจ้างนอกหมู่บ้าน แล้วแต่ใครจะว่าจ้างให้ทำอะไรก็ทำหมด บางครั้งออกไปทำงานหลายวัน แต่ได้ข้าวสารกลับมามากมายไม่กี่กำมือ ส่วนปู่ของเธอด้วยความที่มีอายุมากแล้ว ไม่สามารถทำงานรับจ้างได้ จึงต้องออกไปตระเวนขอทานตามหมู่บ้านต่าง ๆ แล้วแต่ใครจะสงสาร บางครั้งได้มันเทศ ข้าวโพด กลับมาบ้าน ส่วนแม่ของเธออาศัยเก็บพืชผักธรรมชาติตามริมแม่น้ำที่พอจะกินได้ เอามาต้มกิน แต่เมื่อพ่อแม่หมดหนทางที่จะเลี้ยงดูลูกได้ เธอจึงถูกส่งให้ไปอยู่บ้านคนอื่นในฐานะเด็กรับใช้ในบ้าน โดยพ่อแม่หวังเพียงว่าการทำเช่นนั้นจะสามารถช่วยให้ลูกของตนมีอาหารกินประทังชีวิตได้ เธอจำได้ว่าครั้งแรกเธอถูกส่งให้ไปอยู่กับครอบครัวชาวนาในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่อยู่ไม่ห่างจากหมู่บ้านของเธอมากนัก ด้วยวัยเพียง 10 ขวบเศษซึ่งไม่เคยออกจากบ้านเลย หลังจากอยู่ไปได้ราว 2 อาทิตย์และทนคิดถึงพ่อแม่ไม่ไหว เธอจึงตัดสินใจหนีกลับบ้าน ต่อมาครั้งที่สองเธอถูกส่งให้ไป

อยู่กับอีกครอบครัวหนึ่ง ซึ่งอยู่ไกลจากหมู่บ้านของเธอมาก ทำให้คราวนี้เธอไม่สามารถหนีกลับมาบ้านได้เองอีก งานที่เธอต้องทำในแต่ละวันก็คือการเลี้ยงวัวควาย ตัดหญ้าให้วัวควาย ตักน้ำจากแม่น้ำมาใส่ตุ่มไว้ใช้ในบ้าน เก็บฟืน ฯลฯ การดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดด้วยการไปเป็นเด็กรับใช้ มิได้เกิดขึ้นกับเธอเพียงคนเดียวเท่านั้น แต่เกิดขึ้นกับลูกของอาผู้ชาย ทุกคนด้วย และเลวร้ายกว่านั้นเมื่ออาผู้ชายคนที่สี่ต้องยกลูกสองคนให้ไปเป็นลูกเลี้ยงของคนอื่น และความอึดอัดขัดสนที่เกิดขึ้น แม่ศพของย่าเธอที่เสียชีวิตลงหลังจากการปฏิรูปที่ดินได้ไม่นานนัก ก็ไม่สามารถจัดงานได้ตามประเพณี ซ้ำร้ายยังต้องจัดหาประตูบ้านที่กำลังอยู่อาศัยมาทำเป็นโลงศพ และต้องรีบนำไปฝังอย่างรวดเร็ว

หลังจากครอบครัวและญาติของเธอได้เผชิญชะตากรรมจากการปฏิรูปที่ดินมาได้ราวปีครึ่ง เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดินในหมู่บ้านได้ทำการพิจารณาและจำแนกชนชั้นกันใหม่ ซึ่งเป็นผลมาจากนโยบาย “แก้ไขในสิ่งที่ดำเนินการผิดพลาด” (chinh sach sua sai) ผลก็คือครอบครัวเธอและญาติได้รับการจำแนกใหม่ให้อยู่ในชนชั้น “ชาวาระดับกลาง” (trung nong) ทำให้ทุกครอบครัวได้รับการคืนบ้านที่อาศัยเดิมและที่นาบางส่วนโดยพิจารณาตามจำนวนสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งช่วยให้สถานการณ์การดำรงชีวิตของครอบครัวไม่เลวร้ายเหมือนช่วงเวลาที่ผ่านมา คือเธอสามารถกลับมาอยู่อย่างพร้อมหน้าพร้อมตากับครอบครัวได้ เช่นเดิมอีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตาม แม่ได้รับการคืนที่อยู่อาศัยและที่นาบางส่วนก็ตาม แต่ชะตากรรมของครอบครัวเธอก็ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไป เพราะต้องเปลี่ยนสถานภาพกลายเป็นครอบครัวที่ต้องไปรับจ้างคนอื่นเพื่อหาเลี้ยงชีวิตไปวัน ๆ หนึ่งเท่านั้น ประกอบกับที่นาก็มีอยู่เพียงน้อยนิด จึงไม่สามารถเป็นหลักประกันได้ว่าครอบครัวจะมีอาหารพอกินอีกต่อไป (Nguyen Thi Mai, 2013)

สรุป

เป้าหมายสำคัญของการดำเนินนโยบายการปฏิรูปที่ดินของพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ไม่เพียงแต่ทำให้ชาวนายากจนและชาวนาไร้ที่ดินสามารถมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองเท่านั้น แต่ยังต้องการรื้อถอนโครงสร้างสังคมแบบศักดินา

ที่ผูกขาดการปกครองเวียดนามมาอย่างยาวนาน ดังนั้นชนวนายากจนและชาวนาไร่ที่ดิน ทำกินคือกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์สูงสุด แต่สำหรับครอบครัวของผู้ที่ถูกปราบตราให้เป็น “เจ้าที่ดิน” อย่างไม่ยุติธรรมนั้น พวกเขาคือกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อของนโยบายดังกล่าว แม้ยุคของการปฏิรูปที่ดินในเวียดนามได้สิ้นสุดลงมานานกว่า 57 ปี (ค.ศ. 1956-2013) แล้วก็ตาม แต่บาดแผลที่ฝังลึกอยู่ภายในใจของใครหลายคนก็ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน

“ยุคสมัยก็เป็นเช่นนั้นแล เอาแน่เอานอนอะไรไม่ได้” (thoi the, the thoi) คือวลีที่หลายคนในยุคสมัยนั้น นำมาพูดเพื่อปลอบประโลมจิตใจให้ยอมรับและยอมจำนนต่อชะตากรรมที่เกิดขึ้นจากการตกเป็นเหยื่อของอำนาจรัฐ ซึ่งคนตัวเล็กตัวน้อยในสังคมไม่สามารถต่อสู้หรือขัดขืนได้ เพราะการยอมจำนนเป็นหนทางเดียวที่ทำให้ตนเองมีชีวิตรอด ดังนั้นช่วงเวลาแห่งความเลวร้ายที่สุดในชีวิตในยุคนั้นการปฏิรูปที่ดินที่ผ่านมา จึงเป็นสิ่งที่หลายคนพยายามลืมมากกว่าที่จะจดจำ เช่นเดียวกับเหวเจียน ถิ มาย ที่พูดเสมอว่า “ลืมยังดีกว่าจำ” (quen hon la nho) หรือ “จดจำไปเพื่ออะไร” (nho de lam gi?) เพราะทุกครั้งที่มีการพูดหรือถามถึงยุคปฏิรูปที่ดินก็ไม่ต่างอะไรกับการไปสะกิดแผลเก่าให้กลับมาเจ็บอีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

- Kleinen, John. (2007). *Lang Viet doi dien tuong lai hoi sinh qua khu*. (In Vietnamese) [Vietnam Village: an Opposite the Future, Revival the Past]. Da Nang: Nha xuất bản Da Nang.
- Lam Quang Huyen. (2007). *Van de ruong dat o Viet Nam*. (In Vietnamese) [Land Issue in Vietnam]. Ha Noi: Nha xuất bản khoa hoc xa hoi.
- Malarney, Kingsley Shaun. (2002). *Culture, Ritual and Revolution in Vietnam*. London: Routledge Curzon.

- Mellac, Marie. (2011). Land Reform and Changing Identities in Two Tai-Speaking Districts in Northern Vietnam in Jean Michaud and Tim Forsyth (eds.) **Moving Mountains: Ethnicity and livelihoods in highland China, Vietnam, and Laos**. Toronto: UBC Press.
- My Opera. (2009). *Chế độ sở hữu và sử dụng đất*. (In Vietnamese) [Property Regimes and Land Use]. Retrieved September 20, 2013, from <http://my.opera.com>.
- Nguyen Thi Mai. (2013, August-September). **Interview**. Landlord daughter in Thanh Hoa province, Vietnam.
- Wikipedia. (2013). *Cai cach ruong dat tai mien Bac Viet Nam*. (In Vietnamese) [Land Reform in Northern Viet Nam]. Retrieved September 17, 2013, from http://vi.wikipedia.org/w/index.php?title=Cai_cach_ruong_dat_tai_mien_Bac_Viet_Nam&action=edit&redlink=1

